

מול האדמו"ר ישבתי אז דומם, מאזין לקול היוצא מפיו, בין שאר בני הקהילה המסובים כמין חצי גורן עגולה וכולם פמוני מטים אָזנם כיאות לזמן. אפוף בחרדת קודש מהולה בשמחת יום טוב, כולו אומר כבוד. עת קרוא בצערי יום ראשון של שבועות שטר המסתרין כמנהג אדמו"ר הייטב לב זצ"ל ויוצאי חלציו, העונה לשם 'שטר אירוסין' שבין הקב"ה וכנסת ישראל' אשר נתחבר ע"י רבי ישראל נג'ארה.

פה ושם מרים הרב את קולו, כה יעשה במשפטים - אותם מצא ראויים לעורר קהל בני עדתו. לקראת הסיום מעמיד את שטף דבריו ולאט ולאט מגביה את קולו ומסיים את דבריו בקול רם: 'נאום וכו', והקהל עונה לעומתו: מזל טוב! מזל טוב! וככלות איזה שירים יפים לכבוד שמחת אירוסין כביכול, ולכבוד החג ולכבוד הרגל, כל אחד פונה לדרכו.

כעבור זמן מה קלטתי שהבית מדרש כמעט ריק, ואילו אני עדיין תפוס בסרעפי. חיש קל עמדתי ממקומי כמתכוון להיפטר ממחשבותי, אבל הם לא נתנו מרגוע. לא היה אפשר להמשיך כך פן אכשל ואעבור על מצוות שמחה שמחויבים בה ביום טוב. נסיתי לעשות קצת סדר בו ביום ולברר מתוך ספרו של רבי ישראל נג'ארה 'זמירות ישראל' ששטר אירוסין שזה עתה שמעתי איננו פרי ידי רבי ישראל, שכן מלבד העובדא ששירי רבי ישראל בנויים במתכונת ספרדי אופיינית, ודבריו טבועים במטבעות לשון מקראית וחז"לית, ראוי היה לכל הפחות שיימצא השטר תנאים בספרו זמירות ישראל לצד הכתובה 'ירד דודי לגנו', שאכן חיבר עם כותרת 'כתובה לחג השבועות', וההוא אכן נכתב עם חרוזים יפים, ובלשון רם ופיוטית, וראשי תיבות של השורות 'ש'ר'א'ל', כדרכו לאורך ספרו שם. ויתר על כן ציטוט האלשיך שבתוך השטר לא תואם לרבי ישראל מצד הזמן שהיה כמעט בן דורו, והן מצד התוכן שמפיג קצת יפי מליצת רבי ישראל.

כמעט שגמרתי בדעתי שאין השטר תנאים שלפנינו נתחבר על ידי רבי ישראל, נסיתי לברר אצל תלמידי חכמים המבוגרים ממנו בחכמה ובמניין ואכן הם נתנו תימוכין לדבריי, הראשון ענה לי שכבר מזמן חשב שלא יתכן לייחסו אחר רבי ישראל שכן נזכר בטופס השטר 'תקנת צום' שזהו עפ"י לשון השטר אירוסין 'תקנת שו"ם' שנתקנה אצל בני אשכנז בש'פירא ו'רמייזא מ'גנצא.

האחר שמלבד שהוא תלמידי חכם הוא גם ממביני מדע ויודעי דבר, ענה לי בפה מלא אין ספק שזהו שטר שאין עליו חתימה, ואדרבא צא ולמד ותא השמע, פן ואולי יקרה ה' לפניך מקור מוצא השטר ותוכל לברר מקחו של הצדיק, והיה כי יקרה ה' אלקיך לפניך אז תבוא להעיד לפני כל העולם בפני נכתב ובפני נכתב, השטר יאושר באשרתא דדיינא דלא כטופסי דשטרא ודלא כאסמכתא בעלמא.

ברוך השם יגעתי ומצאתי, תאמין.

השנה, שנת שְׁפָת אמת תכון לעד, יצא לאור בעזרת השם יתברך 'שטר אירוסין שבין ישראל לאביהם שבשמים' המיוחס להגה"ק סניגורין של ישראל כ"ק אדמו"ר רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זצלה"ה בעל קדושת לוי'.

במבואו נמסרו הדברים כפי גלגוליו, ולפי הסיכומים שיצאו במשך העבודה. ולפעמים ללא שום מקור מפני טעמים שונים, ובעיקר שלא לשוות פני השטר תנאים, שנאמר באנפין נהירין ובלהב אש קודש, כמחקר נוסף נטול כל הרגש.

אך כאן - על במות הפורום שסיבות הנ"ל לא שייכות בה, הוחלט להעלותם. ואדרבא יתפרסמו הדברים ותרבה הדעת.

¹ 'שטר אירוסין' משמש בימינו כ'שטר תנאים', ואף שהם שני שטרות שונות אליבא דאמת.

בסייעתא דשמיא

על שלשה דברים ההלם עומד: על השלילה, על הזמן, ועל היחס.

(א) **על השלילה כיצד?** שלילת שטר תנאים לרבי ישראל נאג'רה. וזה למעלה מכל ספק, דומה שאין צריך להביא שום ראיה על זה, ובוודאי לא לגבב דברים.

ובכל זאת כמה נקודות.

(1) החותם - לרבי ישראל יש לו קו מיוחד בכל זמירותיו לאורך ספרו זמירות ישראל ושאר ספריו, כעין חותם שלא ניתן לזיוף. ודי להשוות בין השטר תנאים לבין הכתובה 'ירד דודי לגנו' כדי להיווכח שלא קרב זה אל זה ולא יצאו שניהם מידי מחבר אחד. יתר על כן, חתימת השטר תנאים שהוא – לשם שינוי, מעין חתימת כתובת רבי ישראל בשינויים מהותיים, בזה עצמו הנך רואה שנגד עיני מחבר התנאים ריחף חתימת השטר כתובה, ושינה בה כפי רצונו, ברצותו מאריך וברצותו מקצר. כמו כן לא נכתב 'ישראל' בראשי שורות. וגם החרוזים שנחרזים בסופו, למשל: **"..מהודקתן צורותן ..השקתן ..הבקית"**, אי אפשר שיצאו מידי רבי ישראל הדייקן בחרוזים.

(2) הנוסח - שטר תנאים לאשה שהספרדים עושים, אינו דומה לשטר תנאים. וספק גדול אם נהגו הספרדים לכתוב שטר תנאים במתכונת זו בימי רבי ישראל. וע"ע במשפט הכתובה ציוני מקורות.

נמעי	שמרי תנאים	גבריא	תקמא
ל			
שמרי תנאים מעיר ארם צובה			
בסימן טוב ובשעת ברכה והעלחה כיר"א			
לפי' חרם נגמרו השי' המבר של הבחין הר' אליא בן משה ויתנוה נגלול עם הבת הבתני סי' ויקטוריא בת הר' אליא יאודה הכהן. עפ"י התנאים ואלו הם נתחייב החתן בפרש אורא ומטלטלי בית כפי כבודו. נתחייב אבי הכלה הגד' להגניס עם בתו בגדים ותכשיטין כפי כבודו. החופה לחדש ימים מזמיט וכתובה בסך חמש מאות וחמשים וחמשה לירא מערי. הקנס עשרים לירא מערי.			
וקניא מבי העדדים מיד החתן ומיד אבי הכלה הגד' כדון וכתחיל. והיה זה ביום שלשים לחדש תשרי ש' התרפ"ג והכל שריר ובריר וקיים.			
העדים מע' החכם באשי שלמה טאגיר יצין			
העיד אליא ויתנוה כמכר כאביה סיט			
בסי'ט ובשעת ברכה והעלחה כיר"א			
לפי' חרם נגמרו השי' המבר של הבחין שחאדיה אביגדור ביטורי בן דוד ביהטרי עם הבת הבתני סי' גאמילה בת חיים עבאן ני' עפ"י התנאים ואלו הם. נתחייב החתן בפרש אורא ונדד חמאם כנהוג.			
נתחייב הכלה כנהוג ויענה וכיזאנה במראיתון ומאכנית חטרוי ושלשים לירא מערי מעות מזומנים בידו.			
החופה בתג השבועות הבעיל והבח' בידו להק.			
אלקנס חמשה לירא מערי.			
אלכתובה בסך 250 לירא מערי.			
וקניא כדון וכתחיל.			
והיה זה ביום ח' חשבון שנת התרפ"ג והכל שריר וקיים.			
וקניא מיד הר' נסים טיטור ערב קבלן בעד בת אחותו הכלה הגד'.			
העידר אליהו שלמה ויתנוה סיט.			
נסים קוטנו חתימה לא ברורה			

שטר שידוכין	
נוסח ספרדי. © "משפט הכתובה"	
בשעת ברכה ורחמי והעלחה ובסוף צומח ועולה יפה. כמנינו עדים החתומים סטה נגמרו נגמור ושלם במנא דכשר למוקיא ביה מעכשיו כראוי בתקנת חז"ל שלא לשרד ושלם לארס ושלם לקרש לשום בת ישראל כי אם למשוררתו. הנכרת.	
וגם נתחייב בקנין גמור ושלם כנוכר להנכס עמה לחופה לא יאחר. מתארין. וגם נתחייב בקנין גמור ושלם.	
התנאים מצד החתן: זה יצא ראשונה. נתחייב החתן. הנוכר בקנין גמור ושלם במנא דכשר למוקיא ביה מעכשיו כראוי בתקנת חז"ל שלא תשתדך ולא תתארס ולא תקבל קידושין משום נכרין שבעולם כי אם מהחיתן. הנוכר. וגם נתחייב בקנין גמור ושלם כנוכר להנכס עמה לחופה כנוכר שיעיר בעיהם דהיינו לא יאחר. מתארין. וגם נתחייב בקנין גמור ושלם.	
וגם נתחייבו שני העדדים זה לזה ביום כסף. חוב נגמור ושלם וקופה לדעת חכמי ספרד כל כת החזרות בה מרחמים שעליה לכת שכנגדה ואין להם שום פסוק מזה כי אם בקיום כל התנאים שעליהם, ובהנכסם לחופה בזמן שיעיר בעיהם כנוכר. והכל דלא כאמטמטא ודלא כנוספי דשטר בביטול כל מודעי וכו' ובפישול עדיין לדעת הרשב"א זלה"ה. וחומר וחוק שטר שידוכין זה כחומר וחוק כל שמירת הכשרים ולא יבוטל ולא יפסול שטר שידוכין זה.	
ואנו עדים החתומים סטה קנינו מיד החתן והכלה קנין גמור ושלם במנא דכשר למוקיא ביה מעכשיו כראוי בתקנת חז"ל על כל הנוכר לעיל. ולראית אמת וצדק חתמנו שטנו פה ת"י. ביום. לחדש. שנת. והכל שריר ובריר ובכון וקיים.	
טאום	עד וטאום
טאום	העומד מצד החתן
טאום	העומד מצד הכלה

(3) הלשון - לשון השטר, היא לשון הקודש חסידיי. וכמו כן, כמה צירופי מלים שבתוך השטר לא מתקשר יפה לרבי ישראל.

(4) התוכן – תקנת שו"ם, שטר חצי זכר, ושטר חליצה, רח"ש, וכן הבגדים יופע [JUPA] עם עור של שועל, מטבע של זהב הנקרא אויבל [AUBEL], יש מהם שלא היו במקום רבי ישראל ויש מהם שלא נבראו עדיין בזמנו.

(5) היחוס – היחס לרבי ישראל נמצא לראשונה! בשנת תרל"ז, שאז הדפיס ר' מנחם אליעזר מאהלר חוברת ובו שני שטרי תנאים ושני שטרי כתובה. ואחד מהם הוא 'ירד דודי לגנו' שכתב רבי ישראל באמת, והלה כתב על כולם 'המיוחסים לרבי ישראל'. ובר מן דין נפלא הדבר ששטר תנאים הדין נשתמר דווקא אצל אשכנזים חסידיים, ואילו אצל הספרדים שאומרים זה מאות שנה הכתובה 'ירד דודי לגנו' שחיבר רבי ישראל באמת, לא נשתמר אף טופס אחד של השטר תנאים.

(ב) **על הזמן כיצד?** זמן חיבור השטר. אחר שהשטר נשאר מבני בלי שם ויצאנו לבקש לו מחברו, תחלה נברר באיזה תקופה נתחבר ובאיזה זמן. וזה ללא כל ספק באמצע שנות ת"ק.

והרי הראיות.

(1) מן התאריך – בכתב יד א' נכתב 'שנת תקמ"ב'. ובכתב יד ה' נכתב 'שנת תקנ"ט'.

(2) מן המיקום – השטר תנאים נמצא לראשונה בכתב יד א' בין כתבי בעל התניא.

ונמצא שנית בכתב יד ה' בין כתבי רבי ברוך ממעזיבז, האוהב ישראל, ושל רבי אהרן הגדול מקארלין.

(3) מן הנוסח - טופס השטר שזה מלה במלה לשטרי תנאים לאשה מאמצע שנות ת"ק [כמצולם בקונטרס].

(4) מן הלשון – לשון השטר לשון חסידים היא.

(5) מן התוכן - הבגדים ומתנות שווים לשטרי תנאים לאשה הנ"ל.

חוקרים רבים הגיעו כמו כן לידי מסקנה זו, ויש שנתנו נימוק לדבריהם באחת מראיות הנ"ל.

➤ ישראל דוידסון בחוברתו Parody in Jewish literature שהו"ל בשנת תרס"ז, בדף 55 הערה 59, בכתבו על דבר יחוס השטר תנאים לרבי ישראל נג'ארה, מתבטא בוודאות ללא כל אסמכתא:

The is undoubtedly of recent date.

➤ עקיבא בן עזרא כותב ב'הדואר' (ד' סיון תשכ"א) דף 473: מתוך לשון ה'תנאים' האלה אנו עומדים על זמן חיבורם, שהיא המאה השמונה עשרה [=תס-תק"ס] לדוגמה: בין המתנות אשר החתן נותן לכלה הוא מטבע נאבעל התלוי במרגליות. והכלה נותנת לחתן 'יופע'. היופי היה ידוע באותה התקופה כבגד עליון של אשה או של גבר, כעין פרווה ע"כ. וכך כותב שנית ב'הצופה' (ה' סיון תשל"ה).

➤ מאיר נזרי כותב בחוברתו 'הכתובה לחג השבועות ירד דודי לגנו לרבי ישראל נג'ארה' שהו"ל בשנת תשמ"ט בדף 50 הערה 270: לעניות דעתי הטעם העיקרי שכתובה זו אינה של נג'ארה הוא מפני שנוסח התנאים והכתובה המשמשים מקור לנוסח הפרודי אופייניים לנוסח התנאים והכתובה האשכנזיים ולא לנוסח הספרדי והם גם שונים מהנוסח הפרודי של הכתובה 'ירד דודי לגנו' ע"כ. וכך כותב שנית בדף 71 הערה 15.

ג) **על היחס כיצד?** יחוס השטר לבעל קדושת לוי. אחרי שברור שנתחבר בשנות ת"ק, יש לבקש אחר המחבר. והנה לפי כל הממצאים היחוס הסביר והיותר מתקבל על הלב הוא ביחוסו לבעל קדושת לוי. אך לפני כן הבה נפרוס הדברים כשמלה.

שטר תנאים הדין נתייחס במשך השנים לששה בעלים שונים מפוזרים על פני שש מאות שנה. נדמה שאחרי רבי אליעזר הקליר והבלבול סביבו בא מקום שטר תנאים הדין. וזהו פרט:

- (1) רבי שלמה אבן גבירול - ד"א תתל (מרגניתא טבא, תרכח).
- (2) רבי ישראל נגארה - שטו - שפח (סדר תנאים ראשונים, מנחם אליעזר מאהלער, תרלז).
- (3) קדושת לוי - תק - תקע (שלשה כתבי יד משנות ת"ר; ספר תר"ך עמודי אור, הרב דובער טקץ, תשכח; עדות רבי חיים ליבערמאן, הדואר (שם); עדות כמה אנשים, הדואר (שם)).
- (4) אוהב ישראל - תקח - תקפה (ר' אברהם יהושע העשיל באלזער מנכדי בעל אוהב ישראל, בתוך: הדואר (שם); ר' יוסף שפרן יליד רומניה, בתוך הדואר (שם)).
- (5) הרה"ק מסטאשוב - (קהל צדיקים, ר' מרדכי ברוקמאן, תרפז; הצפירה, ה' סיון תרפח).
- (6) זאב ולף בוכנר - (Parody in Jewish literature, ישראל דוידסון, תרסז).

מעתה נעבור היחסים אחד אחד. בדבר היחס לרבי שלמה אבן גבירול ולרבי ישראל נג'ארה דבר לעיל, ונשללו מכל וכל. מעתה נשאר לברר בדבר ארבעה הנשאים ונדלג לרגע על היחס של בעל קדושת לוי.

➤ היחס לבעל אוהב ישראל. הנה הנכד מעיד בסוף גליון שטר התנאים וזה לשונו: שמעתי שמנהג הרבי מאפטא היה לקרוא בציבור את התנאים האלו בחג השבועות אחרי קריאת התורה ועל שולחנו ע"כ. ולפי זה כותב עקיבא בן עזרא בכותרת השטר 'תנאים למתן תורה' המיוחסים לרבי אברהם יהושע העשיל מאפטא ז"ל. וכן בספרו 'מנהגי חגים' בדף 294 בדברו על השטר תנאים הדין, כתב: נוסח התנאים שהיו קוראים לפני הרב הצדיק רבי אברהם יהושע העשיל ז"ל מאפטא מחבר הספר אוהב ישראל. והקריאה היתה בציבור אחרי קריאת התורה ועל שולחנו. הרי לפנינו שהשטר תנאים היה לפני האוהב ישראל וקרא בו על שולחנו. אך אין שום מקור שנתחבר על ידו.

➤ היחס להרה"ק מסטאשוב. נקרה כדרך שקרה ביחס של בעל אוהב ישראל וזה לשון רבי מרדכי ברוקמאן המו"ל קהל צדיקים שמצאו בין תכריך כתבים ישנים מכבוד קדושת זקנו הרה"ק רבי מרדכי מסטאשוב, ומאחיו הרה"ק בעל אור לשמים זצלה"ה ובתוכם פנינים יקרים מקודש עליון ציס"ע קודש הקדשים כקש"ת מוה"ר יחיאל מיכל מזלאטששוב. גם בבאן עדות יש לנו שנמצא השטר תח"י, אך אין שום מקור שנתחבר על ידו.

➤ היחס לזאב בוכנר, הרה החוקר ישראל דוידסון וגם ילדו ובעל אוב הוא מדבר מתוך שחיו וכותב: The is undoubtedly of recent date, and perhaps a later production of Buchner.

והשערותיו הוא קובע כמסקנה בדף 35 הערה 31:

A pamphlet entitled סדר תנאים ראשונים מחג הפסח and published by M.L. Mahler (Iemberg 1878) contains this parody under the title לחג השבועות together with three similar parodies by Wolf Buchner.

[ומשום מה דווקא יחוס בדוי זה מפורסם כיום בין החוקרים מאד. והסיבה לכך די ברור, נטיה לזלזל במסורת האומה וביחוד מנהגי חסידים, גורמת לפעמים לסטות מן האמת].

כל זה מוביל אותנו לידי יחוס אחד שנותר, והוא היחס הנכון, שהוא הרב הקדוש מבארדיטשוב זי"ע בעל קדושת לוי.

וזה בעצמו נוכל לבסס מתוך ארבעה יסודות איתנים. ועליהם נקבע הקונטרס שטר אירוסין.

- (א) שלשה כתבי יד, וספר תר"ך עמודי אור.
(ב) עדויות בעל פה מכמה אנשים.
(ג) תוכן השטר הולם היטב את רבינו².
(ד) השוואות בין השטר תנאים לספר קדושת לוי.

ועוד,

מבין ששה הנ"ל רק הקדושת לוי נמסר בכתב יד, לא שמועות פורחות או השערות.

מבין ששה הנ"ל רק הקדושת לוי נמסר בתוך קובץ עם שאר דברי חסידות, כשעל כל אחד מהם רשום שם המחבר, וביניהם השטר אירוסין, עליו נרשם 'נוסח תנאים להרה"ק מבארדיטשוב נ"ע'. דבר המורה על דווקנות הסופר.

מבין ששה הנ"ל, רק אם נבחר בקדושת לוי נוכל להבין איך נתייחס לכששה! מחברים שונים במשך זמן קצר. שהרי נתחבר בידי הרבי 'הקדושת לוי' בעלום שם המחבר, ונמצא בידי התלמיד 'האזהב ישראל', ובדור הבא, בידי 'הרה"ק מסטאשוב'. ואילו המדפיסים שלא מצאו לו שם, דבקו עליו שם כל שהוא, זה התאימו לכתובת התורה ירד דודי לגנו וחרת עליו 'רבי ישראל נג'ארה', וזה מצא ירד דודי לגנו בראש הזוהר הרקיע ורשם עליו 'רבי שלמה אבן גבירול'.

והרי הם ההשוואות:

כמו שעשה במעמד הר סיני שהרכין שמים ושמי השמים וכל צבאם.

כשהקדוש ב"ה כביכול מנהיג עולמו כרצונו כביכול הוא לעצמו, וכאשר הקדוש ב"ה מנהיג עולמו כרצון הצדיקים כביכול הקב"ה נוטה עצמו לרצון הצדיקים. וזהו שרמזו חז"ל שכינה בתחתונים. וזהו שנאמר וירד ה' על הר סיני כלומר שירד לעשות כרצון הצדיקים. (חיי שרה ד"ה עוד יבואר). וירד ה' על הר סיני. פירוש כשנתן לנו התורה היה כביכול ירידה כי נתן לנו התורה ואנו מנצחים הבת קול. (ואתחנן ד"ה וירד ה'). וע"ע לקוטים ד"ה ולהבין ההפרש שיש בין פסח לעצרת).

שכר טוב הצפון (תהלים לא כ) **אשר עין לא ראתה** (ישעיה סד ג).

השם יתברך באהבתו אותנו מקבל עבודתינו ברצון ומשלם לאיש כמעשהו ברב טוב הצפון ונותן לנו שכר טוב, עין לא ראתה וכו'. (ויחי ד"ה עוד באופן אחר).

ומרגליות טובה בצוארה.

ידוע לכל שהיו יכולין אבותינו להעלות הדיבורים מה שהיה מדברים, אל צרופים קדושים, על שהיה בהם חכמת ה' וכו', וזהו פירוש המאמר (ב"ב טז ע"ב) מרגליות (נו"א אבן) טובה היתה תלויה בצוארה וכו'. כי אותיות נקריין אבן כמבואר בספרי יצירה שני אבנים בונות שני בתיים. (חיי שרה ד"ה אופן הב').

והתחייב את עצמו לסבלונות לסבול כנסת ישראל עד סוף כל הדורות ויהיו לו ממלכת כהנים וגוי קדוש.

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. שתמיד תהיו גוי קדוש, ותעבדו את ה' יתברך תמיד בתענוג גדול מאוד. (יתרו עה"פ ומשה עלה).

עשרה לבושים המה עשרה כתרין קדישין.

ענין ההשתלשלות שנסתתר השי"ת במדותיו יתברך (כמ"ש בפייט מלך בעשרה לבושים) (כפיוט מלך אזור גבורה. יוצר ליום א דר"ה), והמה י' מדותיו הספירות. (פרקי אבות פרשת נצבים).

וחכמת הטבע הגופנית ומקריהן התלוי בחכמת התורה אשר היא בעיני העמים לכבוד ולתפארת.

בשבת (עה). אמר רשב"י אמר ר' יונתן מנין שמצוה לחשוב תקופות ומזלות שנאמר ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, הוי אומר זה המחשב תקופות ומזלות. ולכאורה אין לו פירוש, כי למה הוא תקופות ומזלות חכמה לעיני העמים. והנה כפי פשוטו בעבור שחשבון תקופות ומזלות הוא בחכמת התכונה ועבור שחכמת התכונה גם המה האומות העולם יכולים זה לכן לחכמה נחשב נגד האומות העולם. אבל לכאורה קשה על זה. והנה היודע המדות על בוריים

² יצוין שזמן הרבה לפני שנמצא אף רמז קל בדבר יחוסו לבעל קדושת לוי, נשמע קלא דלא פסיק שכלל הנראה נתחבר על ידי בעל קדושת לוי. שכן השטר הולמו, והוא הולם את השטר.

עיקר מדת החכמה שאדם יחשב בה לחכם שמשיג בהשגה מה שחבירו אין יכול להשיג, אבל אם משיג מה שחבירו גם כן יכול להשיגו אינו נקרא נגד חבירו חכם. והנה אם תקופות ומזלות האומות העולם יכולין זה עבור שחכמת התכונה גלוי לאומות העולם גם כן אזל אין אנחנו חשובים לחכמים עבור זה שהרי גם המה משיגים אותו. ולפי דברינו יתכן שעל ידי חשבון תקופות ומזלות נודע חכמתנו ובינתנו לעיני העמים בזמן שבהמ"ק קיים שהרי על ידי חשבון תקופות ומזלות היה מולד הלבנה באיזה יום ראוי לראות על פי חשבון. והנה על ידי בית דין הגדול שמקדשין החודש נשתנה סדרה ונראית הלבנה ביום אחד אשר ראוי לראות על פי חשבון, אם כן בזה רואין כוחן של ישראל אשר משנין סדרי בראשית, ולכן מי שיודע לחשוב תקופות ומזלות יודע כחו של ישראל. ולכן מצוה לחשוב תקופות ומזלות לידע כוחן של ישראל. וכח הבית דין הגדול אשר בזכותן של ישראל משתנה סדרי בראשית ומשנין כח המאורות. ולכן שפיר חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, שהעמים רואין כוחן של ישראל שיש לישראל ממשלה על המאורות.

וזה פירוש הפסוק (דברים ד, ו) ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים כו', כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראינו אליו. ולכאורה כפי הדדש הגמרא קאי על חשבון תקופות ומזלות, האיך רואין בזה שהשם יתברך ברוך הוא קרוב אלינו בכל עת קראינו אליו ומה נתינת טעם כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כו'. ולפ"ד יתכן, שעל ידי חישוב תקופות ומזלות רואין שהאל אשר לו הכח והממשלה הוא עושה רצון עמו בית ישראל ומצוה על הלבנה שתראה שלא בזמנה ותכסה את עצמה שלא בזמנה נמצא רואין שה' אלהינו קרוב אלינו בכל קראינו אליו, וישראל פועלים ברצונם כל מה שרוצין שהרי ברצונם השם יתברך משנה מאור המזלות ומאור הלבנה ומקום הניחו לי מן השמים להתגדר בזה. (כללות ימים טובים).

יעודי הגשמיים ותענוגי עוה"ז אשר בהם הכוונה לעבודת הבורא, הלא הן הכתובים בפרשת בחוקותי.

ולאשר כי הדבר צריך חיזוק להנצל מערמת התחבולה של היצר הדקה הנ"ל כמו שכתבתי, לכן להטעים הדבר לחיך השומע ושיתלהב האיש ההמוני לדבר, אמר 'למען ייטב לך', והוא על דרך כל יעודים הגשמיים הכתובים בתורה בפרשת והיה אם שמוע ובפרשת בחוקותי וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בספר המדע (תשובה ט א). (פרקי אבות ראה). לכאורה קשה מה שאמרו בגמרא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והא חזינן מקרא מלא דבר הכתוב אם בחקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם (ויקרא כו, ג) הרי מבואר בפירוש שכר מצוה. ויותר קשה דלא מצינו כלום בתורה שכר עולם הבא כלל, והיה להתורה להשמיענו השכר האמיתי ולא נתינת גשם שהוא רק בהיות בחיים ולא לעולם יחיה אדם. לתרץ זה, צריך שתדע האמת ששכר אמיתי אין אדם יכול להשיג גדול התענוג ובהאי עלמא ליכא שכר מצות כלל. כי לא נחשב להם לכולם כל תענוגי עולם הזה כלל, כי מה שנהנה מעולם הזה הוא ההכרח ולא יאחזו במותר תענוגי עולם הזה והשכר האמיתי הוא במצות הדביקות בו יתברך שמו שהוא למעלה מכל התענוגים, כי הוא יתברך שמו מקור כל הברכות והתענוגים בעבור זה אין להמציא השכר בפועל תענוגי פרטי, כי האמת שהשכר הוא תענוגי כל התענוגים, והיינו בדביקות בו יתברך שמו שהוא מקור כל התענוגים. וזה מפורש בתורה ואתם הדבקים בה' גו' ובזה נכלל כל השכר ומה שאמר הכתוב אם בחקותי גו' ועשיתם אותם, דקשה מה משמיענו בהאי ועשיתם אותם. ולפ"ד, פירושו הוא שהקדוש ברוך הוא הבטיח לנו אם נלך בחקותיו, יהיה לנו לסעד לעשות מצותיו. הגם שצריך לאדם דברים בעולם הזה ההכרחי שהם מבטלין מעבודתו יתברך שמו. עם כל זה הבטיח לנו השם יתברך שיעזור לנו לקיים מצותיו. וביאר הכתוב שיצוה לנו את ברכתו כדי שירים לנו את ברכתו שיהיה לנו מוכן ההכרחי מעולם הזה ולא נצטרך לחפש אחריהם. וזהו שמסיים ועשיתם אותם, היינו שהקדוש ברוך הוא הבטיח לנו שנעשה אותם. הגם שצורך האדם גם בגשמיות על זה מסיק ונתתי גשמיכם גו', היינו שיהיה לנו מזון בלי גיעה, ומכח זה נהיה דבקים בעבודתו תמיד ולא נאמר הכתוב לשכר, רק להורות לנו הדביקות בו יתברך שמו וכו', ואם נעבדנו יצוה ברכתיו ככתוב ונתתי גשמיכם גו', כדי לעבדו תמיד כנ"ל. (פירושי אגדות, מימרא ה').

אולי היות מחשבת פסול ופוגם בדרך השי"ת ויתעלה.

חשבתי דרכי ואשיבה רגלי על עדותיך, ועיין במדרש. ויבואר על פי דמבואר במדרש על פסוק (שם קכא, ה) ה' צלך. מה הצל מה שאדם עושה הצל עושה, כך כביכול מה שאדם עושה ה' עושה. ולכך צריך שיעשה חישוב דרכיו כיון שהשם עושה מה שהוא עושה לכך צריך לדקדק היטב כל מעשיו ודבוריו כרצון השם ולא יאמר מה מעשי ודבורי כיון שהשם עושה מעשיו, רק צריך לעשות חישוב מעשיו ודבוריו. וזהו חשבתי דרכי, עשיתי חישוב את דרכי. ועל ידי זה ואשיבה רגלי כו'. ויש אדם בבחינה יותר גדולה שחושב מחשבתו גם כן מטעם זה דהיינו לחשוב מחשבותיו להיות מחשבתו כרצון הבורא. (פקודי ד"ה א"י ובצלאל בן אורי הב').

החתן הקדוש הנ"ל התחייב את עצמו ליתן מזונות להכלה.

רבונו של עולם, יודעים אנו שענין מעמד הר סיני היה בחינת חיתון כלומר שכפה עליהם ההר כגיגית בחינת חופה לכנסת ישראל בחינת 'כלה קרואה בנעימה', מה היה בעצם יסוד החיתון, היה זה רק 'געלט שידוך' כי לך הכסף ולך הזהב, ואילו אנו יחוס שידוך בני אברהם יצחק ויעקב המיוחסים, אם כן חשבנו תחלה שלא תהיה לנו כל דאגת הפרנסה, ועתה אם תתפתה לקטרוגם של מלאכי מעלה ותקפח חס ושלום את פרנסתם על ישראל הרי זה יהיה בחינת קדושי טעות ועל ידי זה שלא

תעניק לישראל פרנסה ביד רחבה יש ברשותנו לבטל את הקידושין ותצטרך לחפש לך אשה אחרת מהעמים האחרים... (פירוש על התורה עם פירוש סיפורי חסידים פרשת לך לך).

על הוצאות החתן, להוציא קולות וברקים ולפידים בוערים.

אם אדם זוכה שומע בכל חג השבועות את הקול שמכריזין אנכי ה' אלקיך (יתרו ד"ה ומשה עלה).

ידוע דכל מה שהיה אז בשעת מתן תורה נשאר עתה רשימו. (שבועות ד"ה ויגד משה).

פעם אחת הסבו הרב מבאדיטשוב והרב מקאזניץ בחג בשבועות בלילה. אמר הרב מבאדיטשוב: מי שיש לו עינים זכות יכול לראות למחר הקולות וברקים שהיה בעת מתן תורה. אמר הרב מקאזניץ: אם כן צריך להתפלל שהשם יתברך יתן לנו רפואה לעינים שנוכל לראות. (ילקוט קדושת לוי, בשם כתבי רמ"מ).

פעם אחת הרעיש הרה"ק מבאדיטשוב עולמות בתפלתו בחג הזה עד שצעק: אבא רחמימא הִתְרַאָה אלינו כמו שנגלית לאבותינו הר סיני. והמשיך בתפלתו במדרגות עילאיות כלפיד אש עד שצעק בקול: אנו רואים אלקים חיים. והיו לו אז גילויים נוראים ונשגבים אשר לא כל מוחא סביל דא. (ילקוט קדושת לוי. בשם נתיבות שלום).

והרקיעים נוטפים מכל מיני בשמים.

וזו כוונת חכמינו ז"ל במסכת שבת (פח:): שאמרו כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא נתמלא כל העולם כולו בושם. ומקשה הגמרא וכי מאחר שמדיבור ראשון נתמלא דיבור שני להיכן הלך. ומשני הוציא הקדוש ברוך הוא רוח מאוצרותיו והעביר ראשון ראשון. ולכאורה תמוה, ולפי דברינו הנ"ל מה מתקן מאד דבריהם. ידוע שבושם נקרא תענוג, ולכן מקשה אם בדיבור ראשון נתמלא כל העולם תענוג האין יכולין לקבל התענוג שני, כי תענוג אינו רק בפעם ראשון. ומשני שהוציא הקדוש ברוך הוא רוח, פירוש נחת רוח היא התענוג מאוצרותיו שהיה טמון ונסתר. וזהו בחינות שהסתיר השם יתברך את עצמו לאוצר והעביר ראשון ראשון, רצה לומר מזה הפעולה שהסתיר השם יתברך התענוג מהם היה תמיד ראשון, דהיינו תענוג חדש. (יתרו עה"פ ומשה עלה).

ובאמת במתן תורה לא היה שם רק חסד על ישראל ועל כל העולם כמאמר חכמינו ז"ל (שבת פח:): ונתמלא כל העולם כולו בושם. (יתרו עה"פ אנכי ה'א).

וקבלה עליה הכלה לשמוח בכל שמחות אחר בעלה.

הכלל הוא כשמגיע לאדם איזה שמחה מהבורא ברוך הוא אזי יראה לדבר דבורים להביא השמחה באותיות בתורה ובתפלה ושירות ותשבחות בכדי לדבק השמחה למעלה בבורא ברוך הוא. (תצא ד"ה כי תבנה).

ישמע חכם ויוסיף לקח.

במה שהאדם נותן נגד עיניו גדולת הבורא ב"ה ואומר מה אני וכו', הלוא אני עפר רמה ותולעה מלא עוונות ופשעים ואחר כך חושב בעצמו מהיום והלאה אני מקבל עלי עול מלכות שמים באמת ובלב שלם וכן בכל יום ויום ילך ממדריגה למדריגה וישמע חכם ויוסיף לקח וכו', אזי מתדבק יותר לעבודת הבורא ב"ה. (פרשת קדושים ד"ה קדושים תהיו).